

Aleksandra GIMPEL¹

Sonia MARTYKA²

Pod opieką merytoryczną plk. Dr. hab. Henryka SPUSTKA

HANDEL LUDŹMI W POLSCE – ZWALCZANIE I ZAPOBIEGANIE

Abstrakt: Artykuł omawia prawne aspekty dotyczące handlu ludźmi, wymienia i charakteryzuje organy oraz instytucje zajmujące się zwalczaniem tego procederu. Zawiera także wyjaśnienia ustawowych pojęć związanych z handlem ludźmi.

Słowa kluczowe: handel ludźmi, niewolnictwo, Kodeks karny, La Strada, Państwowa Inspekcja Pracy, Policja, Prokuratura

WSTĘP

Intensywność handlu ludźmi jest wypadkową wielu czynników. Handel ludźmi stanowi zaprzeczenie prawa jednostki do wolności, integralności, bezpieczeństwa i swobody poruszania się. Czynniki mające wpływ na zjawisko to między innymi warunki ekonomiczne, korupcja policji i władz, zdarzenia katastroficzne, tolerancja przez władze naruszeń praw człowieka oraz wykorzystywania kobiet i dzieci, dyskryminacja, brak współdziałania władz, mało efektywne formy zwalczania, istnienie sieci przestępczych, brak współpracy ofiar z organami ścigania, niski poziom legislacji, a w końcu tradycje kulturowe.

Od 1989 roku można zaobserwować zachodzące w Polsce przemiany. Niestety za ich negatywny oddźwięk można uznać rozwój nowych rodzajów przestępczości. Otwarcie granic czy rozwój seks-biznesu spowodowały, że Polska została dotknięta zjawiskiem handlu ludźmi. Pierwotnie stanowiła kraj pochodzenia ofiar, jednakże z upływem czasu stała się także krajem tranzytowym³.

1. POLSKA JAKO KRAJ POCHODZENIA OFIAR I KRAJ TRANZYTOWY

Werbowaniem ofiar z Polski do Europy Zachodniej zajmują się głównie grupy przestępcze w pobliżu granicy z Niemcami – terenów Świnoujścia, Szczecina, Słubice, Gorzowa Wielkopolskiego, Poznania, Zgorzelca. Ofiary nie rzadko nie wiedzą, jaki

¹ Studentka III rok studia stacjonarne I stopnia kierunku Bezpieczeństwo Wewnętrzne, V rok studia stacjonarne jednolite magisterskie kierunku Prawo, Uniwersytet Opolski.

² Studentka III rok studia stacjonarne I stopnia kierunku Bezpieczeństwo Wewnętrzne, I rok studia stacjonarne kierunku Pedagogika Resocjalizacyjna, Uniwersytet Opolski.

³ P. Mirecki, *Zwalczanie i zapobieganie handlowi ludźmi w Polsce – próba bilansu* [w:] *Handel ludźmi w Polsce materiały do raportu*, MSWiA, Warszawa 2007, s. 7.

będzie rodzaj świadczonej pracy, są wprowadzone w błąd. W większości przypadków jest to rekrutacja do zupełnie innego zajęcia, jak na przykład praca sezonowa czy opieka nad osobami starszymi. Organizatorami tego procederu są zazwyczaj obywatele polscy współpracujący z właścicielami lokali nocnych, najczęściej będącymi cudzoziemcami pochodzącymi z Niemiec. W zamian za ustaloną sumę pieniędzy oferują pośrednictwo w werbunku.

Po przyjeździe ofiarom odbierane są paszporty i następuje zmuszanie do uprawiania prostytucji. Organizator to nie jedyny podmiot biorący udział w wyżej wymienionym procederze. Aby uprowadzić jednostkę potrzebna jest osoba zajmująca się werbowaniem przyszłych ofiar, najczęściej są to młode kobiety, które same kiedyś były ofiarami handlu. Przekonują one przysze ofiary/powtórzenie powołując się na własne, pozytywne doświadczenia związane z pracą za granicą. Kurierzy, czyli osoby przewożące ofiary przez granicę i dostarczające je właścicielom nocnych lokali, spełniają równie ważną rolę⁴.

Polska jest krajem tranzytowym, granica na zachodzie jest najczęściej przekraczana przez ofiary pochodzące z Litwy, Mołdawii i Łotwy. Krajem docelowym są Niemcy, a punktem przerzutowym okolice Świnoujścia i Szczecina. Na podstawie badań prowadzonych w Prokuraturze Krajowej można stwierdzić, że Polska stała się krajem, na którego terytorium dochodzi do sprzedaży i wykorzystywania ofiar pochodzących z Bułgarii, Rumunii, Ukrainy, Białorusi oraz innych krajów byłego bloku wschodniego⁵.

Rynek usług seksualnych charakteryzuje się współdziałaniem Polaków z obywatelami Bułgarii. Bułgarki zmuszane są do uprawiania prostytucji przydrożnej, a Ukrainki sprzedawane są do agencji towarzyskich. Sprzedaż zwabionych kobiet odbywa się kilkakrotnie - kolejnym handlarzom, co utrudnia namierzanie ich przez ciągłą zmianę miejsca pobytu. Ofiary są również zmuszane do żebractwa m.in. obywatele Rumunii i Mołdawii, kobiety z małymi dziećmi czy niepełnosprawni mężczyźni. W przygranicznym pasie wschodniej Polski i części centralnej można zauważyć szczególnie częstą działalność przestępców zajmujących się handlem ludźmi i wykorzystywaniem ofiar na terytorium kraju⁶.

2. PRZESTĘPSTWO HANDLU LUDŹMI W POLSKIM PRAWIE KARNYM

2.1. Kodeks Karny z 1969 roku

Początkowo przestępstwo handlu ludźmi zostało określone w art. IX § 1 oraz 2 przepisów wprowadzających Kodeks Karny z 1969 roku⁷. W § 1 wspomnianego przepisu ustawodawca opisał zachowanie, którego istotą było dostarczanie, zwabianie lub uprowadzenie innej osoby w celu uprawiania nierządu, nawet za jej zgodą. Z kolei w § 2 zawarto regulację dotyczącą przestępstwa polegającego na handlu kobietami (nawet za ich zgodą) oraz dziećmi⁸. Sprawca, który dokonał czynu opisanego w § 1 lub 2 podlegał karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od 3 lat⁹.

⁴ K. Karsznicki, *Ściganie przestępstwa handlu ludźmi w Polsce*, Ośrodek Badań Handlu Ludźmi, Warszawa 2010, s. 27-28.

⁵ *Ibidem*, s. 30.

⁶ *Ibidem*, s. 31.

⁷ <http://www.mswia.gov.pl/download.php?s=1&id=4206>, dostęp z dnia: 02.04.2013.

⁸ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Przepisy wprowadzające Kodeks karny (Dz. U. 1969 nr 13 poz. 95).

⁹ *Ibidem*.

2.2. Kodeks Karny z 1997 roku – przed nowelizacją z 2010 roku

Kodeks Karny z dn. 6 czerwca 1997 roku wprowadził pewne zmiany dotyczące procederu handlu ludźmi. Obecnie istnieją już inne regulacje dotyczące tej materii. Zgodnie

z nieobowiązującym już art. 253 § 1 *Kto uprawia handel ludźmi nawet za ich zgodą, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3*. Przedmiotem ochrony opisywanego artykułu była godność oraz wolność człowieka. Zarówno dorośli, jak i nieletni, nie mogli być przedmiotem handlu¹⁰. Przepięstwo to mogło zostaé popełnione przez każdego człowieka – miało więc charakter powszechny. Było ścigane z urzędu.

Czynność sprawcza polegała na dopuszczeniu się handlu ludźmi. Ustawodawca nie sformułował jednak tego pojęcia, pozostawił określenie desygnatów orzecznictwu sądowemu oraz doktrynie¹¹. Przez handel ludźmi należało rozumieć wszelkie formy transakcji kupna-sprzedaży, przy których człowiek, którego dana transakcja dotyczyła, występował jako towar¹².

Czyn z art. 253 § 1 był zbrodnią. Mógł być popełniony jedynie umyślnie. Za jego popełnienie sprawcy groziła kara pozbawienia wolności od 3 do 15 lat.

2.3. Kodeks Karny z 1997 roku – po nowelizacji

Ustawodawca w art. 253 § 1 k.k. nie określił, na czym polega handel ludźmi. Pojęcie to zostało unormowane dopiero nowelą z dnia 20 maja 2010 roku. W myśl nowelizacji w artykule 115 k.k. zawierającym słownik wyrażeń ustawowych zamieszczono nową regulację. Art. 115 § 22 stanowi, że handlem ludźmi jest: werbowanie, transport, dostarczanie, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osoby z zastosowaniem: przemocy lub groźby bezprawnej, uprowadzenia, podstęp, wprowadzenia w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania, nadużycia stosunku zależności, wykorzystania krytycznego położenia lub stanu bezradności, udzielenia albo przyjęcia korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy osobie sprawującej opiekę lub nadzór nad inną osobą - w celu jej wykorzystania, nawet za jej zgodą, w szczególności w prostytutce, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania, w pracy lub usługach o charakterze przymusowym, w żebractwie, w niewolnictwie lub innych formach wykorzystania poniżających godność człowieka albo w celu pozyskania komórek, tkanek lub narządów wbrew przepisom ustawy¹³.

Definicja tego przestęstwa zawarta w Kodeksie karnym rozpatrywana jest na trzech płaszczyznach. Określone są w niej: sposób zachowania się sprawcy, cel działania oraz użyte metody i środki¹⁴. Przyjrzyjmy się zatem, co kryje się pod poszczególnymi zachowaniami składającymi się na pojęcie handlu ludźmi. Mają one następujące znaczenie:

- 1) werbowanie – to nakłanianie kogoś do przystąpienia do czegoś, wzięcia w czymś udziału;
- 2) transport – to przewożenie kogoś na pewną odległość, z zastosowaniem dowolnych środków lokomocji;
- 3) dostarczanie – to sprawianie, by ktoś znalazł się w danym miejscu;
- 4) przekazywanie – to dawanie innej osobie czegoś do dalszego dysponowania;

¹⁰ A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, T. 2. Wyd. 3., Warszawa 2008, s. 1155.

¹¹ *Ibidem*.

¹² O. Górniok (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2004, s. 728.

¹³ Art. 115 § 22 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz. U. 1997 nr 88 poz. 553).

¹⁴ A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna*. T. 1. Wyd. 4., Warszawa 2012, s. 1447.

- 5) przechowywanie – to trzymanie, przetrzymywanie kogoś w jakimś miejscu;
- 6) przyjmowanie – to branie kogoś do siebie, zatrudnianie, dawanie schronienia, udostępnianie komuś pomieszczenia¹⁵.

Drugim elementem prawniczej definicji handlu ludźmi jest cel, który przyświeca sprawcy. Jest nim wykorzystanie osoby, która jest przedmiotem handlu. Jest to zachowanie, które umożliwi sprawcy osiągnięcie korzyści kosztem ofiary, wyzyskanie jej, wyciągnięcie zysków z jej pracy¹⁶. Art. 115 § 22 zawiera przykładowe formy wykorzystania ofiary, np. w prostytucji, pornografii, żebractwie czy niewolnictwie. Zamieszczony w nim zapis „w szczególności” wskazuje, iż nie jest to katalog zamknięty. Zatem znamiona tego przestępstwa wyczerpują także inne formy wykorzystania ofiary, które nie zostały wymienione w przepisie.

Ostatnim elementem jest zachowanie sprawcy. Musi być ono wykonane przy wykorzystaniu jednego z wymienionych sposobów, tj. przy użyciu przemocy lub groźby bezprawnej, uprowadzenia, podstępu, wprowadzenia w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania, nadużycia stosunku zależności, wykorzystania krytycznego położenia lub stanu bezradności, udzielenia albo przyjęcia korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy osobie sprawującej opiekę lub nadzór nad inną osobą.

Handlem ludźmi jest wyłącznie takie zachowanie, które spełnia łącznie wszystkie wymagania określone w przepisie. Od tej zasady istnieje jednak jeden wyjątek. Ustawodawca wskazuje na sytuację, gdy zachowanie sprawcy dotyczy małoletniego, czyli osoby, która nie ukończyła 18 lat. W myśl przepisu stanowi ono handel ludźmi nawet, jeśli nie zostały użyte wyżej wskazane metody lub środki.

Na mocy nowelizacji z dn. 20 maja 2010 r. w słowniczku ustawowym zostało zamieszczone również pojęcie niewolnictwa, które często pozostaje we wzajemnej zależności z handlem ludźmi. Treść art. 115 § 23 wskazuje, że niewolnictwo jest stanem zależności, w którym człowiek jest traktowany jak przedmiot własności.

Wspomniana powyżej nowela uchyliła obowiązujący wcześniej art. 253 k.k., penalizujący odpowiedzialność za handel ludźmi. Kwestia tego czynu jest obecnie regulowana przez art. 189a k.k. Przedmiotem ochrony tego przepisu jest wolność i godność człowieka. Czyn zabroniony określony w tym zapisie może być popełniony przez każdego, jest to zatem przestępstwo powszechne. Przesłanki określone w powyższym przepisie ściągane są z oskarżenia publicznego, tj. ściągane z urzędu.

Art. 189a § 1 brzmi następująco: „Kto dopuszcza się handlu ludźmi, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3”. Zgodnie z powyższym, strona podmiotowa przestępstwa polega na dopuszczeniu się handlu ludźmi, tj. czynności uregulowanej w art. 115 § 22 k.k. Zgodnie z art. 7 § 2 k.k. opisywany czyn jest zbrodnią, zagrożoną karą pozbawienia wolności od 3 do 15 lat. Może być on popełniony wyłącznie umyślnie w postaci zamiaru bezpośredniego. Sprawca, zgodnie z treścią art. 115 § 22 k.k., musi działać w celu wykorzystania innej osoby.

Odpowiedzialności karnej podlegają również czynności przygotowawcze, a mianowicie zgodnie z art. 189a § 2 „Kto czyni przygotowania do popełnienia przestępstwa określonego w § 1, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5”. Sąd może jednak zamiast kary pozbawienia wolności orzec grzywnę albo karę ograniczenia wolności do lat 2 (wynika to z treści art. 58 § 3 k.k.).

¹⁵ J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*. Wyd. 2., Warszawa 2012, s. 750.

¹⁶ A. Zoll (red.), *op. cit.*, T. 1. Wyd. 4., Warszawa 2012, s. 1449.

3. WYBRANE ORGANY I INSTYTUCJE ORAZ ICH ROLA W WALCE Z HANDELEM LUDŹMI

W Polsce organami bezpośrednio właściwymi do ścigania sprawców handlu ludźmi są: Prokuratura, Policja i częściowo Straż Graniczna. Ważną rolę pełnią również podmioty współpracujące z wcześniej wymienionymi, m.in. Państwowa Inspekcja Pracy, Służba Celna, organizacje pozarządowe takie jak Fundacja "La Strada".

1.1. Prokuratura

Przedstawiciel Prokuratora Generalnego - Prokurator z Departamentu do spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji, bierze udział w pracach Międzyresortowego Zespołu do spraw Zwalczenia i Zapobiegania Handlowi Ludźmi działającego przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz grupach istniejących w ramach wspomnianego Zespołu. Są to różnego rodzaju grupy: robocze, eksperckie do spraw wsparcia ofiar handlu ludźmi, eksperckie do spraw handlu dziećmi, eksperckie do spraw z art. 240 k.k.¹⁷.

Jak już wcześniej wspomniano, Prokuratura współpracuje również z fundacjami, których przedmiot działalności statutowej związany jest z handlem ludźmi: Fundacją Przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu La Strada oraz Itaka - Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych¹⁸. Przestępczość handlu ludźmi ma charakter międzynarodowy, więc działalność organów krajowych immamentnie wiąże się ze współpracą z organizacjami międzynarodowymi, takimi jak RE, OBWE, czy współpracą Prokuratury, Policji i Straży Granicznej z odpowiednikami służb w krajach sąsiednich.

Prokuratura Generalna reprezentowana przez Przedstawiciela Departamentu - eksperta jest krajowym punktem kontaktowym do spraw działań przeciwko handlowi ludźmi GRETA (The Group of Experts on Trafficking in Human Beings) działającej przy Radzie Europy. Przedstawiciel partycypuje w konferencjach międzynarodowych dotyczących problemu handlu ludźmi organizowanych przez Organizację Narodów Zjednoczonych i Organizację Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie¹⁹.

Warto wspomnieć, że Departament bierze czynny udział w spotkaniach, w których uczestniczą przedstawiciele organów wymiaru sprawiedliwości oraz instytucji państwowych innych państw. Ponadto współpracuje i wymienia informacje z ambasadami poszczególnych państw²⁰.

1.2. Policja

W celu zwalczania procederu handlu ludźmi na szczeblu krajowym warto wspomnieć o tym, iż w grudniu 2004 roku decyzją Komendanta Głównego Policji w Komendzie Głównej Policji powołany został Zespół do koordynacji przedsięwzięć w zakresie Zapobiegania i Zwalczenia Handlu Ludźmi. Decyzja nr 488 Komendanta Głównego Policji z dnia 5 września 2006 r., której podstawą była wzrostowa tendencja świadomości zagrożeń związanych z handlem ludźmi, przyczyniła się do powołania w 2006 roku przy Biurze Kryminalnym Komendy Głównej Policji nieetatowego Centralnego Zespołu do walki z Handlem Ludźmi, Pornografią Dziecięcą i Pedofilią²¹. Zadania Centralnego Zespołu to m.in. koordynacja i nadzór nad działalnością zespołów

¹⁷ <http://www.pg.gov.pl/index.php?0,1204>, dostęp z dnia: 5.05.2013.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ <http://www.pg.gov.pl/index.php?0,1205>, dostęp z dnia: 6.05.2013

²⁰ *Ibidem*.

²¹ <http://pila.szkolapolicji.gov.pl/joomla/images/stories/Handel/romanowski.pdf>, dostęp z dnia: 4.05.2013.

w komendach wojewódzkich i Komendzie Stołecznej Policji, udział w organizowaniu międzynarodowych organizacji specjalnych, jak również prowadzenie działań prewencyjnych, szkoleniowych w tym zakresie.

W zadaniach etatowych wojewódzkich zespołów do walki z handlem ludźmi działających w ramach wydziałów kryminalnych komend wojewódzkich Policji wyróżniamy: pełnienie obowiązków funkcjonariuszy wynikających z algorytmu postępowania funkcjonariuszy organów ścigania w razie ujawnienia przestępstwa handlu ludźmi, kontrolowanie agencji towarzyskich, salonów masażu, udział w międzynarodowych operacjach specjalnych, prowadzenie rozpoznania w środowisku internetowym, prowadzenie postępowań przygotowawczych oraz spraw operacyjnych związanych ze zjawiskiem związanym z handlem ludźmi²².

1.3. Straż Graniczna

Głównym zadaniem Straży Granicznej jest ochrona granic państwowych, kontrola ruchu granicznego, rozpoznawanie, zapobieganie, wykrywanie oraz ściganie przestępstw i wykroczeń związanych z przekraczaniem granicy państwowej²³, w szczególności polegającej na organizowaniu nielegalnej migracji innym osobom, głównie cudzoziemcom (art. 264 § 2 i 3 k.k.).

Do zadań Straży Granicznej należy również podejmowanie czynności mających na celu identyfikowanie ofiar przestępstwa handlu ludźmi (art. 189a k.k.). Nielegalne przekraczanie granicy lub też pomocnictwo w tym czynie zabronionym jest wspólną cechą przestępstw organizowania nielegalnej migracji i handlu ludźmi. Pomoc w nielegalnym przekroczeniu granicy często okazuje się płatna²⁴. Jeżeli osoba, która łamie przepisy prawne to ofiara handlu ludźmi, to sytuacja jest trudniejsza. Zadanie ochrony granicy państwowej może przysłonić priorytetowy problem naruszenia praw człowieka. Osoba, która próbuje nielegalnie przekroczyć granicę może być ofiarą handlu ludźmi²⁵. Funkcjonariusz Straży granicznej ma bardzo trudny obowiązek właściwego rozpoznania sytuacji i identyfikacji ofiary procederu, ponieważ to od funkcjonariusza zależy pozycja faktyczna i prawna ofiary.

Należy pamiętać, że Straż Graniczna realizuje zadania wynikające z umów i porozumień międzynarodowych, w zakresie ochrony granicy państwowej oraz ruchu granicznego współdziała z organami ochrony granic innych państw²⁶.

Straż Graniczna może korzystać w ramach realizacji zadań ustawowych z informacji o osobie, danych osobowych uzyskanych przez uprawnione organy, instytucje państwowe i służby w wyniku wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych oraz prowadzenia kontroli operacyjnej, a także je przetwarzać. SG może także prowadzić postępowanie przygotowawcze na podstawie przepisów KPK, wykonywać czynności operacyjno-rozpoznawcze i administracyjno-porządkowe w celu zapobiegania, rozpoznawania i wykrywania przestępstw i wykroczeń. SG może korzystać z informacji kryminalnej Krajowego Centrum Informacji Kryminalnych, funkcjonariusz ma prawo również używać dokumentów uniemożliwiających ustalenie danych identyfikujących funkcjonariusza – przy wykonywaniu zadań służbowych. Ponadto SG

²² K. Karsznicki, *op. cit.*, s. 50.

²³ Ustawa z 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (Dz. U. z 2005 r., nr 234, poz. 1997)

²⁴ http://www.strazgraniczna.pl/wps/portal/tresc?WCM_GLOBAL_CONTEXT=pl/serwissg/Handel_Ludzm i, dostęp z dnia 4.04.2013.

²⁵ K. Karsznicki, *op. cit.*, s. 50.

²⁶ Zarząd operacyjno-śledczy Komendy głównej Straży Granicznej, Wydz. III Analizy Kryminalnej, *Zwalczanie przestępstwa handlu ludźmi przez Straż Graniczną [w]: Handel ludźmi w Polsce. Materiały do raportu*, MSWiA Warszawa 2007, s. 61.

jest uprawniona do stosowania kwalifikowanych form pracy operacyjnej: kontroli operacyjnej, zakupu kontrolowanego, przesyłki niejawnie nadzorowanej²⁷.

W razie istnienia zagrożenia nienaruszalności granicy państwowej lub niepodporządkowaniu się wydanym na podstawie prawa poleceniom oraz bezpośredniego zagrożenia dla życia lub zdrowia własnego lub innej osoby, mogą użyć środków przymusu bezpośredniego. Jeżeli nadal nie są wystarczające lub ich użycie ze względu na okoliczności zdarzenia nie są możliwe, funkcjonariusz ma prawo użycia broni palnej - w przypadkach ściśle wskazanych w ustawie²⁸.

Jako jeden z wielu podmiotów-Straż Graniczna uczestniczy w przedsięwzięciach, wynikających z Krajowego Planu Działań przeciwko Handlowi Ludźmi. Decyzją nr 139 Komendanta Głównego Straży Granicznej z dnia 18 czerwca 2008 r. w Komendzie Głównej Straży Granicznej został powołany Zespół do spraw stałego monitoringu i koordynacji działań Straży Granicznej w zakresie zapobiegania i zwalczania przestępstwa handlu ludźmi. Do jego zadań należy w szczególności: koordynacja realizacji przedsięwzięć wynikających z realizacji Krajowego Planu, koordynacja działań SG w zakresie zwalczania i zapobiegania handlu ludźmi z uwzględnieniem potrzeb szkoleniowych, monitoring i analiza przypadków ujawnianych ofiar oraz współpraca z innymi organami właściwymi w zakresie zwalczania handlu ludźmi²⁹.

W Zarządzie Operacyjno-Śledczym Komendy Głównej Straży Granicznej, w każdym z Oddziałów SG i Centralnym Ośrodku Szkolenia Straży Granicznej w Koszalinie (COSSG) funkcjonują koordynatorzy i zastępcy koordynatorów ds. zwalczania przestępstwa handlu ludźmi.

1.4. Państwowa Inspekcja Pracy

Jak stanowi ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o Państwowej Inspekcji Pracy, PIP jest organem powołanym do sprawowania nadzoru i kontroli przestrzegania prawa pracy, w szczególności przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy, a także przepisów dotyczących legalności zatrudnienia i innej pracy zarobkowej³⁰.

Kontroli Państwowej Inspekcji Pracy podlegają:

- pracodawcy, a w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy oraz kontroli legalności zatrudnienia także niebędący pracodawcami przedsiębiorcy i inne jednostki organizacyjne - na rzecz których jest świadczona praca przez osoby fizyczne, w tym przez osoby wykonujące na własny rachunek działalność gospodarczą, bez względu na podstawę świadczenia tej pracy;
- podmioty świadczące usługi pośrednictwa pracy, doradztwa personalnego, poradnictwa zawodowego oraz pracy tymczasowej w rozumieniu art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy - w zakresie przestrzegania obowiązków;
- podmioty kierujące osoby w celu nabywania umiejętności praktycznych, w szczególności odbycia praktyki absolwenckiej, praktyki lub stażu zawodowego, niebędących zatrudnieniem lub inną pracą zarobkową –

²⁷ *Ibidem*, s. 63-64.

²⁸ *Ibidem*, s. 64.

²⁹ http://www.strazgraniczna.pl/wps/portal/tresc?WCM_GLOBAL_CONTEXT=pl/serwis-sg/Handel_Ludzmi, dostęp z dnia: 4.04.2013.

³⁰ Ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o Państwowej Inspekcji Pracy (Dz. U. 2007 nr 89 poz. 589 ze zm).

w zakresie, o którym mowa w art. 19d i 85 ust. 2 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy³¹.

Postępowanie kontrolne ma na celu ustalenie stanu faktycznego przestrzegania prawa pracy, czyli również przepisów zasad BHP, legalności zatrudnienia. Powyższe ustalenia należy udokumentować³². PIP może kontrolować i nadzorować, ma szerokie uprawnienia ustawowe, z których wynika, że kontroluje pracę wykonywaną legalnie, a także wykonywaną nielegalnie („na czarno”). Może ponadto monitorować pośredników prywatnych werbujących do pracy poza granicami kraju. Inspekcje są planowane nie tylko na podstawie oficjalnych rejestrów działalności, w ich zasięgu znajduje się także sektor nieformalny.

1.5. La Strada

W 1995 roku z inicjatywy holenderskiej organizacji pozarządowej – Fundacji przeciwko Handlowi Kobietami, rozpoczęto realizację programu prewencyjnego dotyczącego Europy Środkowej i Wschodniej. Osoby pracujące w projekcie polskim zdobyły przeszkolenie w instytucjach holenderskich, włoskich i niemieckich. Następnie program przekształcono w Fundację przeciwko Handlowi Kobietami La Strada. Procedura działania Fundacji w początkowej fazie polegała na samodzielnym zgłaszaniu się ofiar, lecz strach przed deportacją powodował unikanie przez nie Policji. W okresie późniejszym wypracowano zasadę, dzięki której ofiara handlu ludźmi nie będzie deportowana, co najmniej do czasu zakończenia śledztwa. Polki zmuszane do pracy za granicą unikały również kontaktu z organami ścigania, szukały pomocy po powrocie do kraju. Należy wspomnieć, że relacje „pracownik Fundacji-pokrzywdzony” są poufne oraz oparte na wzajemnym zaufaniu. To ofiara decyduje o tym czy będzie współpracować z organami ścigania. Działalność La Strady jest finansowana z dotacji organizacji międzynarodowych, rządów poszczególnych państw, a także polskich i zagranicznych organizacji pozarządowych³³. W maju 2013 r. Fundacja La Strada rozpoczęła realizację nowego projektu, „Obywatelskiego monitoringu współpracy instytucji publicznych w aspekcie identyfikacji ofiar handlu ludźmi i respektowania ich praw”³⁴. Fundacja zajmuje się profilaktyką, pracą na rzecz ofiar handlu ludźmi. W ramach działań prewencyjnych wyróżnia się poradnictwo przed wyjazdem za granicę w celach zarobkowych, matrymonialnych, spotkania z młodzieżą, prezentacja działań fundacji na imprezach masowych³⁵.

Fundacja współdziała z organizacjami pozarządowymi znajdującymi się na terytorium państwa, w którym ofiara została uprowadzona w celu jej odnalezienia oraz uwolnienia. Istotna jest również rola polskich placówek konsularnych. Wspólnie z Policją udzielają one wsparcia w zakresie uwolnienia ofiary, a także zapewnienia jej bezpiecznego powrotu do kraju³⁶.

Praca na rzecz ofiar handlu ludźmi charakteryzuje się identyfikacją ofiar handlu ludźmi, interwencją kryzysową na rzecz ofiar, zaspokojeniem ich podstawowych potrzeb, zapewnieniem bezpiecznego schronienia, poradnictwem prawnym, wsparciem psychologicznym oraz medycznym, wsparciem w kontaktach z instytucjami

³¹ Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. 2004 nr 99 poz. 1001ze zm.).

³² K. Karsznicki, *op. cit.*, s. 52.

³³ *Ibidem*, s. 53.

³⁴ <http://www.strada.org.pl/index.php/pl/la-strada-w-dzialaniu/realizowane-projekty>, dostęp z dnia: 3.04.2013.

³⁵ <http://www.strada.org.pl/index.php/pl/la-strada-w-dzialaniu/dzialania>, dostęp z dnia: 4.04.2013.

³⁶ K. Karsznicki, *op. cit.*, s. 53.

państwowymi oraz organizacją reintegracji. Do innych form działalności fundacji należy informacja i lobbing poprzez, np. kampanie informacyjne i kontakty z mediami, działalność edukacyjna, konsultowanie zmian w przepisach, badania i analizy, co oznacza stały monitoring zmian oraz badania poszczególnych elementów dotyczących zjawiska handlu ludźmi. Kolejną formą jest eksperckie wsparcie dla profesjonalistów i instytucji³⁷.

Wsparcie o charakterze prawnym polega na poinformowaniu ofiary o możliwości złożenia zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa, domagania się odszkodowania i zadośćuczynienia za doznane krzywdy³⁸.

La Strada jest zobowiązana respektować decyzję ofiary dotyczącą braku chęci ścigania sprawców. Fundacja zajmuje się również rehabilitacją (doprowadzenie ofiary do równowagi psychofizycznej) i reintegracją (pomoc w znalezieniu w odnalezieniu właściwego miejsca w społeczeństwie dzięki stałej pracy, udanemu życiu rodzinnemu oraz dobrym relacjom z ludźmi) ofiar.

PODSUMOWANIE

Handel ludźmi stanowi obecnie coraz większe zagrożenie. Otwarcie granic oraz rozwój seks-biznesu w dużej mierze spowodowały nasilenie tego niebezpiecznego procederu, także na terenie naszego kraju. Praktyka pokazuje, że skutecznym sposobem walki z tym zjawiskiem są wspólne działania organów ścigania. Doskonałym ich uzupełnieniem jest współdziałanie z innymi służbami czy instytucjami, np. ze Strażą Graniczną, Państwową Inspekcją Pracy, Fundacją Przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu La Strada oraz Itaka - Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych. Współpraca wyżej wskazanych podmiotów przyczynia się do ograniczenia procederu handlu ludźmi oraz pozwala niwelować jego negatywne skutki.

---

³⁷ <http://www.strada.org.pl/index.php/pl/la-strada-w-dzialaniu/dzialania>, dostęp z dnia: 4.04.2013.

³⁸ K. Karsznicki, *op. cit.*, s. 54.

BIBLIOGRAFIA:

1. Filar M. (red.), *Kodeks karny. Komentarz. Wyd. 3.*, Lexis Nexis, Warszawa 2012.
2. Giezek J. (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Wyd. 2.*, Wolters Kluwer, Warszawa 2012.
3. Górniok O. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Lexis Nexis, Warszawa 2004.
4. Jurewicz J. – *Handel ludźmi w polskim prawie karnym i prawie ponadnarodowym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2011.
5. Karsznicki K., *Ściganie przestępstwa handlu ludźmi w Polsce*, Ośrodek Badań Handlu Ludźmi, IPSiR UW, Warszawa 2010.
6. Mirecki P., *Zwalczanie i zapobieganie handlowi ludźmi w Polsce – próba bilansu* [w:] *Handel ludźmi w Polsce materiały do raportu*, MSWiA Warszawa 2007.
7. *Zwalczanie przestępstwa handlu ludźmi przez Straż Graniczną* [w:] *Handel ludźmi w Polsce materiały do raportu*, MSWiA Warszawa 2007. Zarząd operacyjno-śledczy Komendy głównej Straży granicznej, wyd. III Analizy Kryminalnej,
8. Zoll A. (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. T. 1. Wyd. 4.*, Wolters Kluwer, Warszawa 2012.
9. Zoll A. (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. T. 2. Wyd. 3.*, Wolters Kluwer, Warszawa 2008.
10. Zoll A. (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. T. 2. Wyd. 4.*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013.

AKTY PRAWNE:

1. Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Przepisy wprowadzające Kodeks karny (Dz. U. 1969 nr 13 poz. 95 ze zm.).
2. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz. U. 1997 nr 88 poz. 553 ze zm.) .
3. Ustawa z 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (Dz. U. 2005 nr 234 poz. 1997 ze zm.).
4. Ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o Państwowej Inspekcji Pracy (Dz. U. 2007 nr 89 poz. 589 ze zm.).
5. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. 2004 nr 99 poz. 1001 ze zm.).

ŹRÓDŁA INTERNETOWE:

1. <http://www.mswia.gov.pl/download.php?s=1&id=4206>.
2. <http://www.pg.gov.pl/index.php?0,1204>.
3. <http://www.pg.gov.pl/index.php?0,1205>.
4. <http://pila.szkolapolicji.gov.pl/joomla/images/stories/Handel/romanowski.pdf>.
5. http://www.strazgraniczna.pl/wps/portal/tresc?WCM_GLOBAL_CONTEXT=pl/serwis-sg/Handel_Ludzmi.
6. <http://www.strada.org.pl/index.php/pl/la-strada-w-dzialaniu/realizowane-projekty>.
7. <http://www.strada.org.pl/index.php/pl/la-strada-w-dzialaniu/dzialania>.
8. <http://fdn.pl/o-fundacji>.

TRADE IN HUMANS IN POLAND - COMBATING AND PREVENTING

Summary

The paper is about the legal aspect of trade in humans. The authors enumerate and describe institutions and organizations that are responsible for combating this problem.

Keywords: *trade in humans, slavery, La Strada, Police, Public Prosecutor's Office.*